

**ЗВО «Університет Короля Данила»
Бібліотека ЗВО «Університет Короля Данила»**

**Іван Крушельницький (1875–1938).:
розстріляний дар**

Віртуальна довідка

Івано-Франківськ

2025

82(477)

Ч – 60

Іван Крушельницький (1875–1938).: розстріляний дар: віртуальна довідка . Івано - Франківськ: ЗВО « Університет Короля Данила» , бібліотека, 2025 . 11 с.

12 листопада 2025 року – 120 років від дня народження Івана Антоновича Крушельницького, представника 'Розстріляного Відродження''. 'Розстріляне Відродження'' це трагедія не лише українського народу, який втратив еліту нації, науковців у різних галузях науки, письменників, художників, журналістів, діячів і творців театрального і музичного мистецтва, політиків, лікарів духовенство. Іван Крушельницький – талановитий поет, перекладач, графік і мистецтвознавець. Його поетична спадщина – це своєрідна скарбниця.

Іван Крушельницький — талановитий західноукраїнський поет, який в 1934 р., по приїзді на Радянську Україну, загинув у енкаведистських застінках разом із О. Влизьком, К. Буревієм, Г. Косинкою, Д. Фальківським. Творчість І. Крушельницького була відома в свій час і нині приваблює гарячим уболіванням за долю народу, а також цікавими поетичними пошуками, тяжінням до модернізму.

Йому було 29, коли куля обірвала життя. На жаль, за такий короткий період він не встиг сповна реалізуватися в творчості, хоча й зробив чималий внесок у розбудову української культури.

Іван Крушельницький

1905-1934

Іван Антонович Крушельницький походив з славетної родини Крушельницьких, старовинного галицького шляхетського роду. Крушельницькі – унікальна родина українських інтелігентів. Всі представники сімейства здобули пошану і визнання, причому в різних галузях – від красномовства до медицини, від живопису до економіки, від музики до педагогіки й громадсько-політичної діяльності.

Крушельницький Іван Антонович народився 12 листопада 1905 р. в Коломиї на Прикарпатті в письменницькій сім'ї. Окрім батька, в літературі і працювала його мати (друкувалася під псевдонімом Марія Свобода), яка виступала також на сцені як актриса.

Родина Крушельницьких. Сидять зліва направо: Володимира, Тарас, Марія, Лариса (донька Івана), Антін. Стоять: Остап, Галина (дружина Івана), Іван, Наталя (дружина Богдана), Богдан. *Це фото стало символом знищення більшовицьким режимом української інтелігенції*

Фото з книги Лариси Крушельницької “Рубали ліс...” (Львів, 2001)

І. Крушельницький здобував освіту у Віденському, а потім у Празькому університетах, підтримував після тісні взаємини з культурними осередками Європи.

Зокрема, був у приятельських взаєминах з відомим австрійським письменником Гуго фон Гофмансталем, збірку творів якого видав у своєму перекладі.

Писати Іван Крушельницький почав ще в студентські літа. Перша збірка його поезій «Весняна пісня» видрукувана 1924 р. З 1927 р. він член КПЗУ. За революційну діяльність був позбавлений права вчителювати в українських школах, тому існував за рахунок літературної та мистецької праці. Виступав він також як мистецтвознавець вправний графік, вміщуючи свої роботи в періодичних виданнях.

Як поет друкувався в журналах «Нові шляхи», «Світ» та ін. Видав збірки поезій «Юний спокій» (1929), «Радощі життя» (1930), «Спір за мадонну Сільвію» (1930), «На скелях (Таверна № 16)». У них виявив себе проникливим ліриком, цікавим експериментатором у галузі художньої форми. Антивоєнна драматична поема Івана Крушельницького «На скелях ?Таверна № 16)» на конкурсі Народного комісаріату освіти УРСР 1931 р. відзначена першою премією. І. Крушельницький доклав багато зусиль до оновлення й збагачення художньо-культурного життя на західноукраїнських землях. 1931 р. випустив «Альманах лівого мистецтва», що об'єднував митців-новаторів. Того ж року видав цікаву працю «Джерела творчості Ярослава Галана», згодом безпідставно «розвінчану» одним львівським публіцистом як «пасквіль доморослого фашиста, неука і графомана».

Не маючи змоги в нормальних умовах продовжувати свою діяльність у Львові, дотримуючись, як і його батька, прорадянських поглядів, І. Крушельницький 1932 р. виїхав на лікування до СРСР. Сім місяців прожив він у Сухумі, після чого оселився в Харкові. З ентузіазмом включився в громадсько-культурне життя столиці України. Але 1933 р. його було безпідставно заарештовано і звинувачено, як і багатьох інших «західняків», в організації підготовки терористичних актів проти керівників Радянської влади.

13 грудня виїзна сесія Військової колегії Верховного Суду СРСР, що засідала в Києві, на підставі постанови Президії ЦВК СРСР від 1 грудня 1934 р. засудила Івано Крушельницького (разом із братом Тарасом, Григорієм Косинкою, Дмитром Фальківським, Романом Сказинським, Олексою Влизьком та іншими) до розстрілу. 14 грудня вирок було виконано. 14 січня 1958 року Військова колегія Верховного Суду СРСР переглянула справу І. Крушельницького, вирок від 13 грудня 1934 р. визнала нечинним.

Іван Крушельницький реабілітований посмертно.

Крушельницькі... Доля всієї родини склалася трагічно. Дружина Антона Крушельницького, Марія Степанівна – театральна акторка, письменниця і громадська діячка, – не витримала арешту своїх близьких і померла 28 серпня 1935 року в Харкові. Могила її знищена.

Найстарша з дітей подружжя, донька Володиміра (1903 року народження) – лікар-дерматовенеролог, публіцист, громадсько-культурна діячка. Розстріляна 1937 року поблизу селища Токсово Ленінградської області.

Про творчість Івана Крушельницького

Творчість Івана Крушельницького почала повертатися до читачів лише після реабілітації родини Крушельницьких, у середині 1950-х років. 1964 р. видана книжка його вибраних творів «Пісня про руки» (вірші з різних збірок, поеми «З-над прірви», «Поема про різьбяр», драми «На скелях», «Мури і межі»).

Після поезії, чи не найбільше уваги І. Крушельницький присвятив драматургії. У Львові вийшли його п'єси «Спір за мадонну Сільвію» (1930) та «Мури і межі» (1932). На конкурсі Народного Комісаріату освіти до 15-річчя революції 1932 року в Росії була удостоєна Першої премії п'єси «На скелях (Каверна № 16)», яку, за свідченням автора, мав ставити у «Березолі» Лесь Курбас. Написав І. Крушельницький також п'єси «Бурі над Заходом», «Біле й червоне». Однак з першої була опублікована лише одна дія, решта пропала або залишилася в архівах НКВС.

Письменник переклав з німецької твори Вольфа Бірога, Іргіна Егенбрехта, Віллі Р. Фезе, Гуго Гофмансталя.

І. Крушельницький. «Алея» (туш, перо). Родаун,

1922

Графіка — ще одна з граней щедрого таланту І. Крушельницького. Його дар рисувальника для нас є дуже суттєвим, оскільки саме тут, у доробку одного автора, найнаочніше зосередилися ті еволюційні ознаки, що характеризують образотворче мистецтво України й, зокрема, Галичини після Першої світової війни — від стилістичних канонів до конструктивістських і форм загальноєвропейського масштабу.

Ситуація в оцінці мистецьких здобутків Івана Крушельницького ускладнюється тим, що з усього його доробку упродовж десяти років (є всі підстави припускати, що після переїзду в 1932 р. до Харкова він, якщо і звертався до графіки, то дуже епізодично) уціліли лише 22 оригінали та 13 фотографій. Як немилосердно обійшлася тоталітарна державна машина з життям родини Крушельницьких, так само нещадною вона була й до їхніх духовних здобутків. І все ж, навіть на неповних чотирьох десятках зображень, можна прослідкувати напрями розвитку творчої особистості Крушельницького-графіка.

І. Крушельницький. «Вілла в Родауні» (туш, перо). Родаун, 1922

Найсильнішим І. Крушельницький залишається у жанрі традиційного краєвиду — ліси, з-поміж крон дерев яких проглядають ідилічні містечка, квітучі луки, морські затоки, які глибоко вриваються поміж круті береги, а понад усім цим небо — з купчатими хмарами: шаруватими, перистими, які існують згідно з власними, непідвладними людям й до кінця не збагненними законами. Саме таким філософським трактуванням «п'ятого океану», який омиває нашу планету, І.Крушельницький засвідчив не тільки в графіці Галичини, а й у всьому образотворчому мистецтві середини й другої половини ХХ ст. цю тему, розвинуто пізніше П. Обалем та З. Флінтою.

В окремих своїх роботах художник застосовував мову експресіоністів. Так, у «Композиції» (1930), прослідковується вплив манери чесько-німецького рисувальника Альфреда Кубіна. У деяких творах («Фантастичні птахи»; 1931) відчутний повів наймоднішого тоді стилю арт деко, або ж поєднання його, вдале і гармонійне, з рисами сецесії, як в автоілюстрації до збірки «Бурі і вікна». В цілому, І. Крушельницький еволюціонував у напрямі, в якому рухалося все прогресивне європейське мистецтво 1920-х років — до конструктивної ясності, не обтяженої будь-якими декоративними зайвицями.

Визначаючи місце Івана Крушельницького у контексті українського мистецтва початку ХХ ст., можна стверджувати, що за неповне десятиріччя

автор не тільки засвоїв основи професійної графіки, але і в своєму світоглядному розвитку сконцентрував усе найліпше, що було винайдене образотворчим мистецтвом першої третини ХХ ст. Еволюціонувавши від естетики сецесії до конструктивізму, він у галузі щонайменше графіки міг стати новатором, одним з лідерів, без доробку якого наша культура, поза сумнівом, стала біднішою.

Загинувши 29-річним, І. Крушельницький не реалізував себе сповна як творча особистість, проте у розбудові української культури є і його чималий внесок.

Його життя було коротким, а доля — трагічною, як і усієї великої родини Крушельницьких, що дала українській національній культурі багатьох діячів у різних галузях мистецтва, літератури, громадського життя. Як доля тих представників західноукраїнської інтелігенції, які повірили у можливість будівництва української державності на засадах соціалізму, в складі Радянського Союзу, і вирішили взяти участь в цьому будівництві, поплатившись головами за свої ілюзії. Як, нарешті, доля більшості діячів українського національного відродження, що ввійшло в нашу історію під назвою «Розстріляне Відродження». Імена членів родини Крушельницьких сьогодні знову ожили серед імен тих, хто прагнув правди і світла, жив і працював для народу, для України. У пам'яті нащадків вони залишаться як символ української Голгофи.

Крушельницький, Іван Антонович.

Поезії / І. А. Крушельницький ; редкол.: І. М. Дзюба, І. Ф. Драч, М. Г. Жулинський, М. М. Ільницький, В. Р. Коломієць [та ін.] ; упоряд., вступ. ст., прим. М. М. Ільницького. – Київ: Український письменник, 1993. – 205 с. : іл., портр

Не знав відомий західноукраїнський письменник і видавець Антін Крушельницький, їдучи на Радянську Україну, що дорога ця веде до пекла, що вже в грудні 1934 року його улюблених синів Тараса та Івана розстріляють, а самого з дружиною спровадять на Соловки. Іван Крушельницький – талановитий письменник, художник і мистецтвознавець. Поетична творчість його приваблює вже тим, що він тяжів до модерної поезії, увесь час перебував у пошуках. Книга ця ілюстрована фотознімками та оригінальними графічними роботами поета.